

AMERİKA'DA ZENCİLERİN BAŞKALDIRIŞI (*)

Hâkim Raymond P. ALEXANDER

Çeviren : Dr. T. KARAMUSTAFAOĞLU

Zenci sorunlarını ilgilendiren bu konuşmama, bazı ön ve temel bilgiler vererek başlamak istiyorum. Amerika çok büyük bir ülkedir. Hattâ, sâdece Kuzey Amerika kıt'a denecek genişlikte bir kara parçasıdır. İşte bu kocaman ülke üzerinde tam 200 milyon insan yaşamaktadır. Bu 200 milyon insanın 12 milyonu zencidir. 1492 tarihinden, yani Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinden önce, böyle bir kara parçasının varlığından insanların haberleri yoktu. Nitekim bu ülke 17 nci ve 18 inci yüzyıllara gelinceye kadar Kızıl Derili yerlilerin birbirleriyle savaşa tutuştukları ilkel ve uygarlıktan yoksun bir ülke idi. İnsan, Amerika deyince çok eski ve tarihsel bir uygarlıktan kolay kolay söz edemiyor. Oysa, başka ülkelerin uygarlık tarihini binlerce yıl öncesinden başlatmak mümkündür. Meselâ, Türkiye çok eski ve teşkilâtli uygarlıklara sahne olmuş bir ülkedir. Gerçekten Anadolu topraklarının üzerinden Hititlerden, Osmanlılara kadar türlü uygarlıklar ve devlet sistemleri gelip geçmiştir. Yine bu topraklar üstünde Asya'dan Avrupa'nın ortasına kadar uzanan büyük imparatorluklar kurulmuş, gelişmiş ve zamanla yıkılıp gitmişlerdir. Ama bütün bu olaylar, bugün buralarda oturan insanlara çok zengin bir tarih ve uygarlık mirası bırakmışlardır. Gelgelelim, Amerika böyle zengin ve engin bir tarih ve uygarlık hazinesine sahip olamamıştır. Amerika, dünyanın şurasından burasından kalkıp gelmiş göçmenlerin ülkesidir. Nitekim, buraya ilkin İngilizler, İskandinav halkları ve Fransızlar göç etmişlerdir. Aşağı yukarı bir yüzyıla yaklaşan bir zaman içinde hep bu ülkelerin insanları Amerika'ya ilgi göstermişlerdir. Daha sonra Almanlar, Orta Avrupa halkları, Slavlar ve nihayet İtalyanlar Amerika'ya göç etmeye başlamış-

(*) Kamu Hakları (Civil Rights) Kampanyası önderlerinden Hâkim R. P. Alexander'ın Ankara Hukuk Fakültesi Bankacılık Enstitüsünde 6 Mayıs 1968'de verdiği konferansın not tutularak yapılmış türkçe çevirisidir.

lardır. Bu sırada, Portekiz ve İspanyol tâcirlerinin kıtalararasında yüz kızartıcı bir ticari faaliyete giriştikleri görülmektedir. Tâcirler sâdece pamuğu, keresteyi, fildişini alıp satmakla yetinmemişler, insanı da bir ticarî mal haline getirmişlerdir. Afrika'dan topladıkları bu zavallı insanları gemilere doldurup doldurup Amerika'ya götürmüşler ve orada bu kara derili insancıkları beyaz patronlara, tıpkı bir mal gibi para karşılığında satmışlardır. Aşağı yukarı, beyaz tâcirlerin insan alım satımı, köle ticareti 200 yıl sürmüştür. Bu süre içinde Amerika'ya 2 milyon 600 bin köle getirilmiştir. Beyaz tâcirlerin kadıngalarında zincire vurularak götürülen bu insanlardan yarım milyonu, 30-40 gün süren eziyet ve işkence dolu yolculuğa dayanamayıp ölmüşlerdir. Ancak en güçlü ve dayanıklı olanlar hayatta kalabilmiştir. Amerika'ya getirilen bu zenci köleler en aşağılık ve en ağır işlerde çalıştırılmıştır. Yolları onlar temizlemişler, demiryollarını yine onlar döşemişlerdir. Yalnız çalıştırılmakla kalmamışlar, savaşlara da katılmak zorunda bırakılmışlardır. Gerçekten zenciler, Amerika'daki bütün savaşlarda çarpışmışlardır: Fransız - Amerikan, Amerikan - İngiliz, Amerikan Bağımsızlık Savaşı gibi. 4 Temmuz 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisinin gerekçesinde, şu sözler yazılıdır: «... Şu gerçeklerin açık olduğunu kabul ediyoruz: Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır. Yaratıcıları tarafından verilmiş belli ve vazgeçilmez haklara sahiptirler. Hayat, özgürlük ve mutluluğa erişmek bu haklar arasındadır...»

Ünlü Başkan Abraham Lincoln 1865 yılında köleliği kaldırdı. Ama köleliğin kaldırılması kölelerin sorunlarını çözmeye yetmemiştir. Kölelerin çoğu yoksuldu, topraksızdı; ne malları ve ne de mülkleri vardı. Toprak ağaları, patronlar köleleri serbest bırakıyorlardı ama, ekonomik bakımdan bağımsız olmayan köleler için bu özgürlüğün bir anlamı yoktu. Beyaz patronlar tarafından azad edilen bazı zenci köleler, çoluk - çocuğunu yanına alarak kuzeye, oradaki büyük endüstri merkezlerine gidip yerleşiyorlardı. Ama bu kuzey şehirlerine ancak genç ve güçlü olan zenciler gidebilmiştir. Buna karşılık yaşlı, yoksul ve düşkün zenciler yine güneyde kalmışlar ve boğaz tokluğuna çalışarak yoksulluk içinde ömürlerini yüklemişlerdir. Amerikan Anayasasının sonundaki Ek'lerde (Değişikliklerde) ilginç hükümlere yer verilmiştir. Meselâ, Anayasanın XIII üncü Ek'i, köleliği ve angaryayı kaldırmıştır; XIV üncü Ek yurttaşlık haklarını tanıtmıştır; XV inci Ek ise, Birleşik Devletler yurttaşlarının oy hak-

kını kabul etmiştir. (1) Ama bütün bunların zenci hakları ve sorunları üzerinde olumlu ve onarıcı bir etkisi olmamıştır. Öyle ki, 1865'den 1910 tarihine gelinceye değin hiç bir resmî organ ya da kuruluş zenci sorunlarına eğilmemiştir. Bu dönemler arasında zenci yığınları kendilerine yol gösterecek bir öndere ya da örgüte henüz sahip değillerdi. Zenciler ezginlik ve kimsesizlik içinde 1910 yılına kadar kıvranıp durdular. 1910 yılında bazı aydın ve bilgili zenciler seslerini yükseltmeye başladılar. Nitekim, aydın bir zenci düşünürü Dr. Wiliam E. B. DuBois (1895'de Harvard Üniversitesinden ilk doktora derecesini alan zenci), insanlar arasında renk ve ırka göre bir ayırım yapılmasının tamamen boş ve dayanıksız bir düşünce olduğunu belirtmiştir. Dr. DuBois'ye göre, insanın rengi, ırkı değil, aklı, bilgisi ve ruhu önemlidir. Zenci düşünür bu ölçüleri ele alarak beyazlar tarafından hor görülen, küçümsenen siyah derili insanın bilgi, hüner ve yeteneğini ortaya koyacak seçkin bir zenci topluluğunun (zenci elitinin) yetiştirilmesi fikrini aşlamaya çalışmıştır. Gerçekten zenci yığınları arasından kısa bir süre içinde birçok ünlü sanatçılar, müzisyenler, şâirler ve yazarlar çıkmıştır. Böylelikle zenciler beyazlara karşı kendilerinin aşağılık bir ırk ve ikinci sınıf insan olmadıklarını doğrulamak istemişlerdir. Ama bu çabalar da bizi ikinci sınıf yurttaş sayılmak yargısından ve ayrımcı ırk politikasından kurtaramamıştır. Anayasa ve öteki yasalar ne derse desinler, bizler yine en doğal insan haklarından yoksun bulunuyorduk: Oy hakkımızı serbestçe kullanamıyorduk; jüriye üye olamıyorduk; en haklı dâvalarımız da bile savunma ya da savunulma haklarına sahip değildik; otobüslerde en arkada ve trenlerde ise bir sürü aylak ve ser-seri arasında ancak son vagona yolculuk yapabiliyorduk. İşiniz gücünüz, sosyal durumunuz ve öğreniminiz ne olursa olsun, bu ayırım-ı Jim Crow tutumu değişmiyordu. Dahasını söyleyeyim: Beyazların işlettiği yerlerde bir lokmayı rahat yiyemez ve bir bardak Koka Kolayı tadına vararak içemezdik. Ben, Harvard gibi ünlü bir

(1) ABD Anayasası Ek'lerinin bu konulara ilişkin sözleri şöyledir : XIII. Ek : 1. Ne Birleşik Devletlerde, ne de onların yönetimi altındaki herhangi bir yerde kölelik ve angarya yoktur... XIV. Ek : 1. Birleşik Devletler sınırları içinde doğmuş, ya da uyrukluğuna geçmiş ve B. Devletler yargı yetkisine bağlı olan herkes B. Devletlerin ve oturduğu federe devletin yurttaşıdır. Hiç bir federe devlet, B. Devletler yurttaşlarının ayrıcalık ve bağımsızlıklarını bozacak yasalar koyamaz ve uygulayamaz... XV. Ek : 1. Birleşik Devletler yurttaşlarının o y h a k k ı, ırk, renk ve önceden köle olmak nedenleriyle gerek B. Devletlerde ve gerek federe devletlerde kendilerinden alınmaz ve daraltılamaz. (Çevirenin Notu).

Amerikan Üniversitesinden hukuk diploması almış bir avukat olarak mahkeme önüne çıktığım zaman neler görmüş ve ne küçültücü davranışlara uğramışım. Adaleti dağıtmakla yükümlü olan bir mahkemeye bile ön kapıdan değil, arka kapıdan girebilirdim. Mahkeme salonunda en arkada zencilere ayrılmış köhne bir köşede oturabilirdim; adımı bile çağırılmazdık; sadece, «dâvan başlıyor gel ya da dâvan bitti, haydi çık git! Defol!» şeklinde bir yargı müessesesinden beklenmiyecek kaba bir davranışla mahkemeden âdeta kovulurdum.

Amerikan Yüksek Mahkemesinin zenci haklarına ilişkin birçok kararları vardır. Bir makalemde, Yüksek Mahkeme kararlarıyla zenci haklarının nasıl bir gelişme izlediğini incelemeye çalıştım. Yüksek Mahkemenin Baş Yargıcı Warren «artık eğitim alanında, okullarda ırk ayrımı politikasına paydos» diyordu ama, Yüksek Mahkemenin bu konulardaki kararları öyle kolay kolay uygulanmıyordu. Seçimlerde oy kullanmak hakkına sahip olduğumuzu yasalar kaç kez ilân etmişti. Ama ne var ki, seçim memurunun hakkımızda beslediği ön yargı ve duygular seçmen kütüğüne yazılmamıza imkân vermiyordu. Kütüğe yazılamayınca da seçme hakkımızı kullanamıyorduk. Oy verme konusunda karşımıza binbir türlü engel ve zorluk çıkarılıyordu. Ne yazık ki, aynı engel ve zorluklar güya kendileriyle eşit sayıldığımız beyaz seçmenler için söz konusu olmuyordu.

Dr. Martin Luther King ve Zencilerin Kamu Hakları (1)

Dört hafta önce bir Ku Klux Klan mensubu tarafından insafsızca öldürülen Kamu Hakları (Civil Rights) Önderi Dr. Martin Luther King çok yakın dostum ve ülküdaşım idi. Bu bilgili, aydın ve melek tabiatlı insan, bir gün Filadelfiya'da, evime geldi ve zenci hakları konusunda neler düşündüğünü ilkin bana açıkladı. King, güneye dönüp zencilerin kamusal hakları uğruna mücadele etmek istiyordu. Kendisine önce öğrenimini tamamlamasını söyledim. Bunun üzerine King, teoloji seminerlerine gitti, ibranice öğrendi ve teoloji felsefesiyle uğraştı. 1953 Yılında doktorasını yaptı. Amerika'nın çeşitli kiliselerinden dâvetler aldı. Ama, güneydeki bir

(1) Hâkim Alexander konuşmasını bu bölümünde daha çok Dr. King ve onun ~~özellik~~ gelişen kamu hakları üzerinde durduğu için bölüme yukarıdaki başlığı biz koyduk. (Çevirenin Notu).

kiliseyi, Alabama Montgomery'deki Baptist Kilisesini seçti. Bu kiliseye vâiz oldu ve hukuk, adalet, eşitlik sorunlarının barışçı yollarla çözülmesi hakkında sürükleyici ve humanist vaazlar ve öğütler vermeye başladı. O günlerde Montgomery'de yaklaşık olarak 400,000 zenci yaşamaktaydı. Zencilerin çoğu temizlik ve ev işlerinde çalışan gündelikçi kimselerdi. Aydın zencilerin sayıları pek azdı. Ancak birkaç avukat, doktor ve vâiz vardı. Günün birinde Montgomery'de bir zenci kadının başından ilginç bir olay geçti. Olayın kahramanı Rosa Park, o gün işini bitirmiş ve yorgun argın yuvasına dönerken şehir otobüsünde beyazlara mahsus yerlerden birine geçip oturmuştu. Beyaz yolcuların ve otobüs biletçisinin kendisine kaba ve küfürle karışık bir edayla «kalk» demelerine rağmen Park diretmış ve oturduğu yerden kalkmamıştır. Derhal şehir polisi işe karışmış, Rosa Park zorla otobüsten indirilerek tutuklanmıştır. Park'a otuz gün hapis ve 100 dolar da para cezası verilmiştir. İşte bu olay, ünlü otobüs boykotunun başlamasına sebep oldu. Montgomery'li zenciler otobüslere ırk ayrımına son verilinceye kadar binmediler. Otobüs idaresi bu boykot karşısında güç duruma düştü. Ekonomik boykot etkili oldu. Otobüslerde zenci-beyaz ayrımı kaldırıldı. Bu boykotu başka grevler ve pasif direnme eylemleri izledi. Zencilere kapalı tutulan halka (umuma) açık yerlerde, lokanta, bar, kafeteryalarda girip çıkmama, başka deyişle oturma grevleri ya da böyle yerlere kimseyi sokmamak (picketing) için engellemeler yapıldı. Bütün bu barışçı direnme eylemlerine Dr. King'in büyük katkısı olmuştur. Zencilerin Montgomery'deki davranışları başka yerlerde de geniş yankılar uyandırmıştır. Nitekim, barışçı direnme eylemleri Mississippi, Kuzey ve Güney Karolina, Georgia ve Tennessee gibi yerlere de yayılmıştır.

Başkan Kennedy'nin yönetimi sırasında, 1963'de ünlü Washington Yürüyüşü düzenlenmiştir. Bu Kamu Hakları (Civil Rights) Yürüyüşüne Amerika'nın dört bucağından New Jersey'den Kaliforniya'ya kadar 200,000 insan katılmıştır. Yürüyüşe 100,000 beyaz insanın katıldığı görülmüştür. İşte, Washington Yürüyüşü ve Dr. King'in «Bir rüyam ya da bir ülküm var» (I have a dream) sözleri, bütün dünyada geniş yankılar yaratmıştır. Dr. King'in bu barışçı çabalarının ünü, İskandinav ülkelerine kadar gitmiş ve kendisine orada Nobel Barış Ödülü verilmiştir. Ancak Kamu Hakları Kampanyasının bu çabalarına rağmen zenciler hâlâ seçmen kütüklerine rahatça yazılamıyor, oy veremiyor ve her seçimde birçok masum insan öldürülüyordu. Ku Klux Klan örgütünün maskeli adamları öldürmeye, yakıp yıkmaya devam ediyorlardı. Birmingham'da

bir kilise okuluna atılan bomba nice insanın hayatına mal olmuştur. Şimdiye kadar Alabama'da 40 ve Mississippi'de 60 kilise yakılmıştır. Ama, ne acıdır ki, bu zorlama, yıldırma ve yakıp yıkma eylemlerine karşı en ufak bir adli kovuşturma yapılmamıştır.

Konuşmamın burasında Amerika'nın sosyal ve siyasal düzeni arasındaki önemli bir çelişmeden (paradox) söz etmek isterim. Gerçekten Amerika'da zenciler bir yandan horlanıyor, dövülüyor ve öldürülüyorlar öte yandan da birtakım yüksek makam ve memuriyetlere getiriliyorlar: Yüksek Mahkemelerde zenci yargıçlar var; Başkan Johnson kabinesinde İmar ve Şehircilik Bakanı bir zenci; Washington, Cleveland ve Indiana Belediye Başkanları da birer zencidir. Senatör Robert Kennedy'nin memleketi Massachusetts'den zenci oranı % 2 olduğu halde senatör seçilen Brooks da bir zencidir. İşte Amerikan düzeninin büyük çelişmesi buradadır. Amerika, bugüne gelinceye kadar zenci sorunlarını hep hasır altı etmiştir. Ama sorarım, insanla ilgili ve konusu insan olan olgular saklanıp, ört bas edilebilir mi? Şimdi büyük endüstri merkezlerinde Detroit'te, Chicago'da, Los Angeles'de, Watts'da zenci yığınları nüfusun % 30, 40 hatta % 50'ni meydana getirmektedirler. Zenciler şehir merkezlerine akın ettikçe, beyaz adam şehrin dışına kaçıyor. İşsizlik, kamu hizmetlerindeki yetersizlik, okulsuzluk, vb. zencilerin ana sorunları arasındadır. Bütün bu sosyal hastalıklara karşı birkaç yıldan beri yürütülen bir kampanya açıldı. Yoksullukla savaşa girildi. Ama yoksulluk savaşı Amerika'nın Viet Nam macerası yanında unutuldu. Bugün Amerika Viet Nam savaşı için yılda 30 milyar ve ayda 2 milyar dolar harcamaktadır. Ne var ki yoksulluğun en yakıcı ve acıklı sorunları hâlâ ortalıkta doluyor. Bununla birlikte bu Kampanyanın bazı olumlu sonuçlarını da belirtmek yerinde olur. Meselâ, yoksul bölgelerdeki 4-5 yaşlarındaki çocuklara öğrenim imkânı sağlanmıştır; yaşlı ve okul çağını geçirmiş kimseler için eğitim kursları düzenlenmiştir; yoksullara ve suçlu çocuklara adli yardım hizmetleri geliştirilmiş ve bu kampanyada 12,000 avukat görev almışlardır. Bunlar olumlu adımlardır. Ancak öteki önemli sorunlar hâlâ çözüm yolu beklemektedir. Şimdi beyazlar «bize zaman verin bunları da çözeceğiz» diyorlar. İnsaf etsinler! Onlara yüzelli yıl vakit verdik, daha ne zaman istiyorlar!